A duplakocka modell és az igei szerkezeteket kinyerő „ugrik és marad” módszer nyelvfüggetlensége, valamint néhány megjegyzés az UD annotáció univerzalitásáról

Sass Bálint
MTA Nyelvtudományi Intézet

2020. január 24.
MSZNY 2020, Szeged

motiváció

A nyelv alapegységei nem a szavak, hanem a szerkezetek.
A szó csak szélső eset: olyan szerkezet, ami egy elemből áll.

:)

Stanisław Lem: Hogyan maradt meg a világ?

stannum = ón

Stanisław Lem: Hogyan maradt meg a világ?

stannum = ón

„– Drága öregem – jelentette ki a gép –, ha én mindent meg tudnék csinálni, ami valamilyen nyelven *s* betűvel kezdődik, akkor én lennék A Gép, Amelyik a Világon Mindent Meg Tud Csinálni, mert annyi nyelv van, hogy akármire gondolsz, valamelyik nyelven biztosan *s*-sel kezdődik a neve.”

Stanisław Lem: Hogyan maradt meg a világ?

stannum = ón

„– Drága öregem – jelentette ki a gép –, ha én mindent meg tudnék csinálni, ami valamilyen nyelven *s* betűvel kezdődik, akkor én lennék A Gép, Amelyik a Világon Mindent Meg Tud Csinálni, mert annyi nyelv van, hogy akármire gondolsz, valamelyik nyelven biztosan *s*-sel kezdődik a neve.”

. . . valamelyik nyelven simán lehet, hogy **csak szerkezet van rá!**

magyar *‘egymás’* ↔ angol *‘each other’*
wolof *‘gëmm’* ↔ magyar *‘behunyja a szemét’*
magyar *‘krumpli’* ↔ francia *‘pomme de terre’*

szótár → szerkezettár

alapok = modell & módszer

példa:

‘Részt vesz az akcióban.’

`vesz ACC:rész INE:akció`

alapok = modell & módszer

példa:

‘Részt vesz az akcióban.’

vesz `ACC:rész INE:akció`

→ ige...

alapok = modell & módszer

példa:

'Részt vesz az akcióban.'

`vesz` **`ACC`**`:rész` **`INE`**`:akció`

→ ige + helyek...

alapok = modell & módszer

példa:

'Részt vesz az akcióban.'

`vesz ACC:rész INE:akció`

→ ige + helyek + kitöltők

alapok = modell & módszer

példa:

'Részt vesz az akcióban.'

`vesz ACC:rész INE:akció`

→ ige + helyek + kitöltők

cél:

'vesz részt vmiben'

= teljes és tiszta **valódi igei szerkezet**ek
= lexikográfiailag hasznos igei szerkezetek

duplakocka

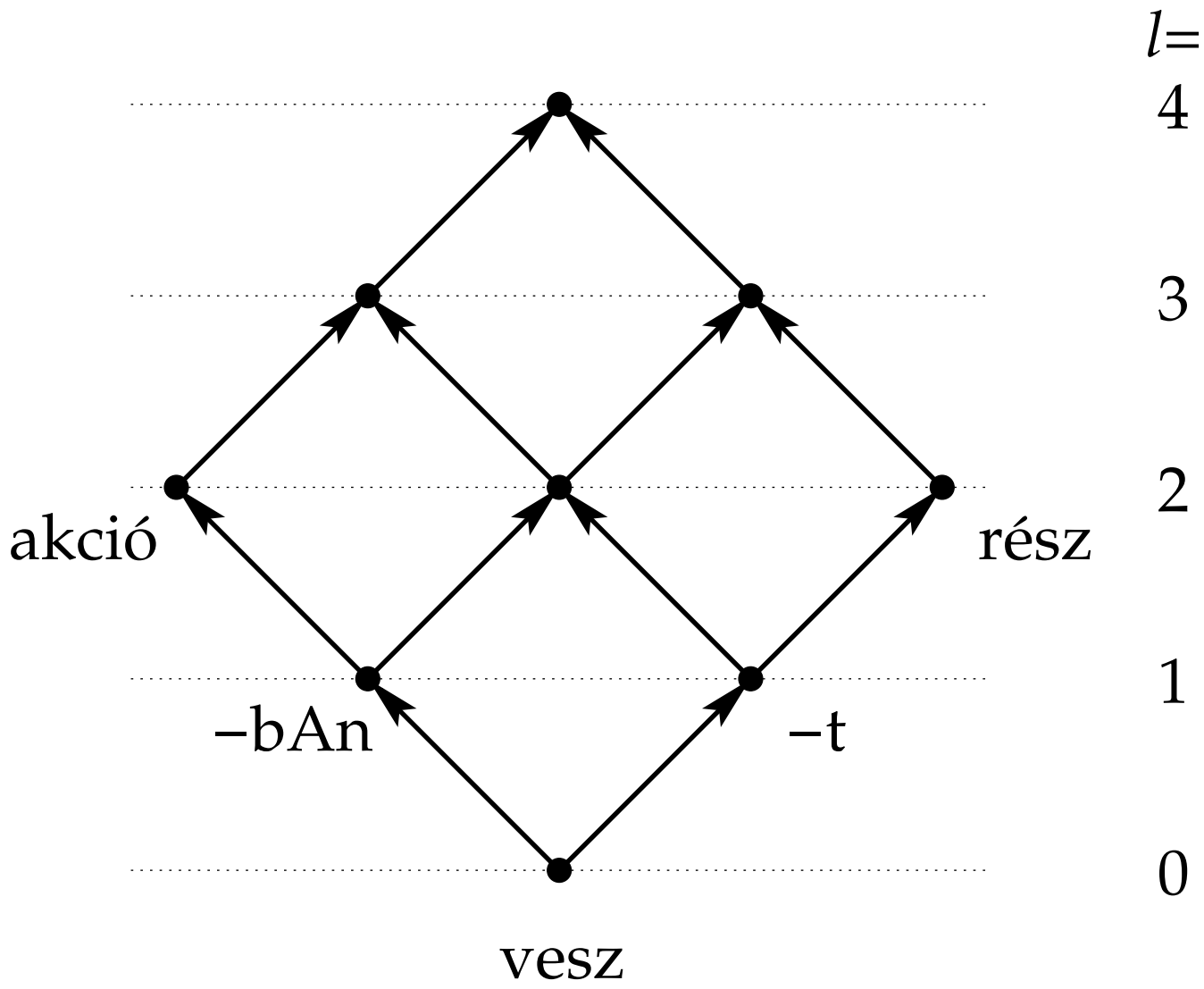

korpuszháló

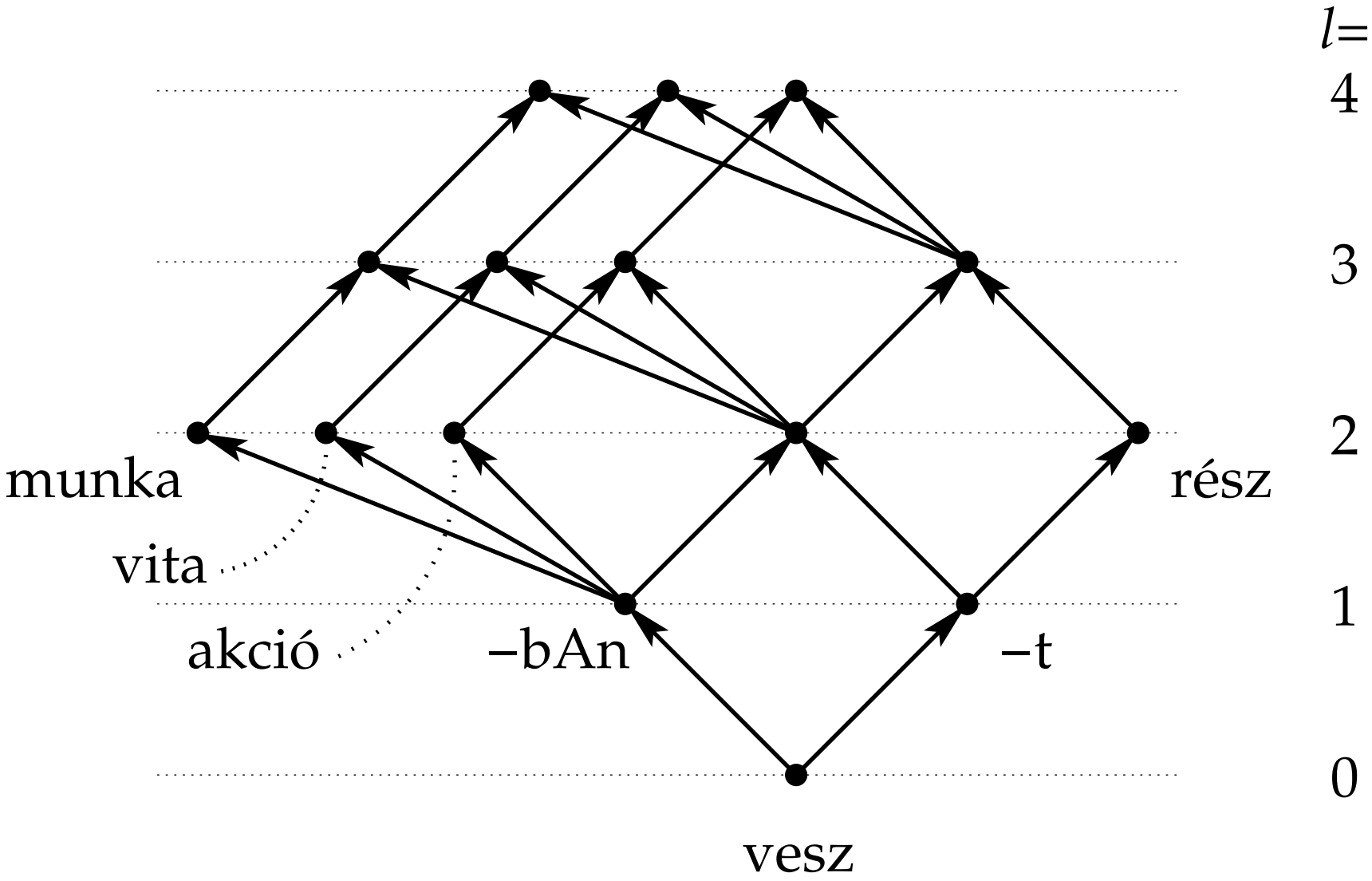

valódi igei szerkezet

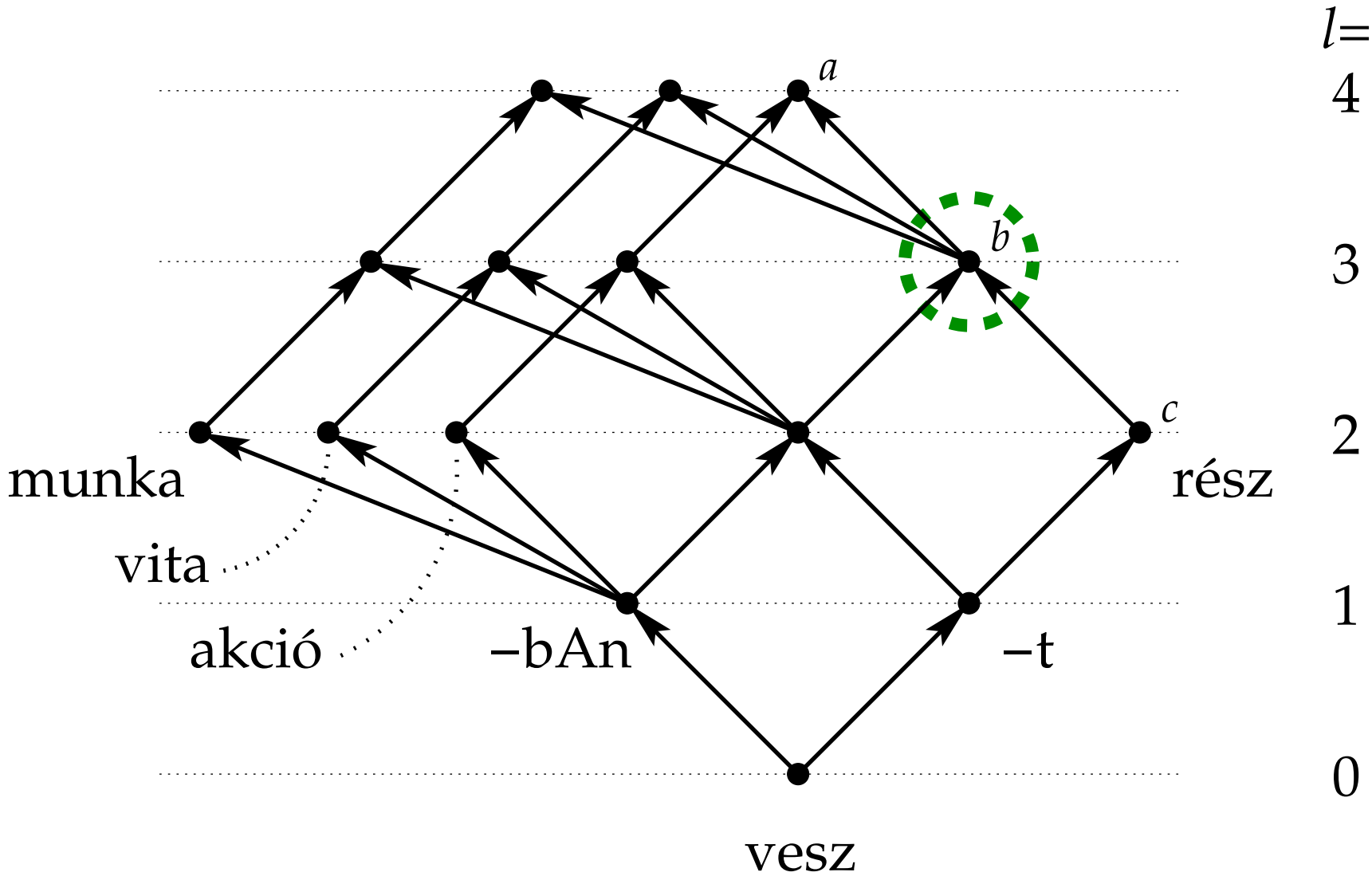

f függvény

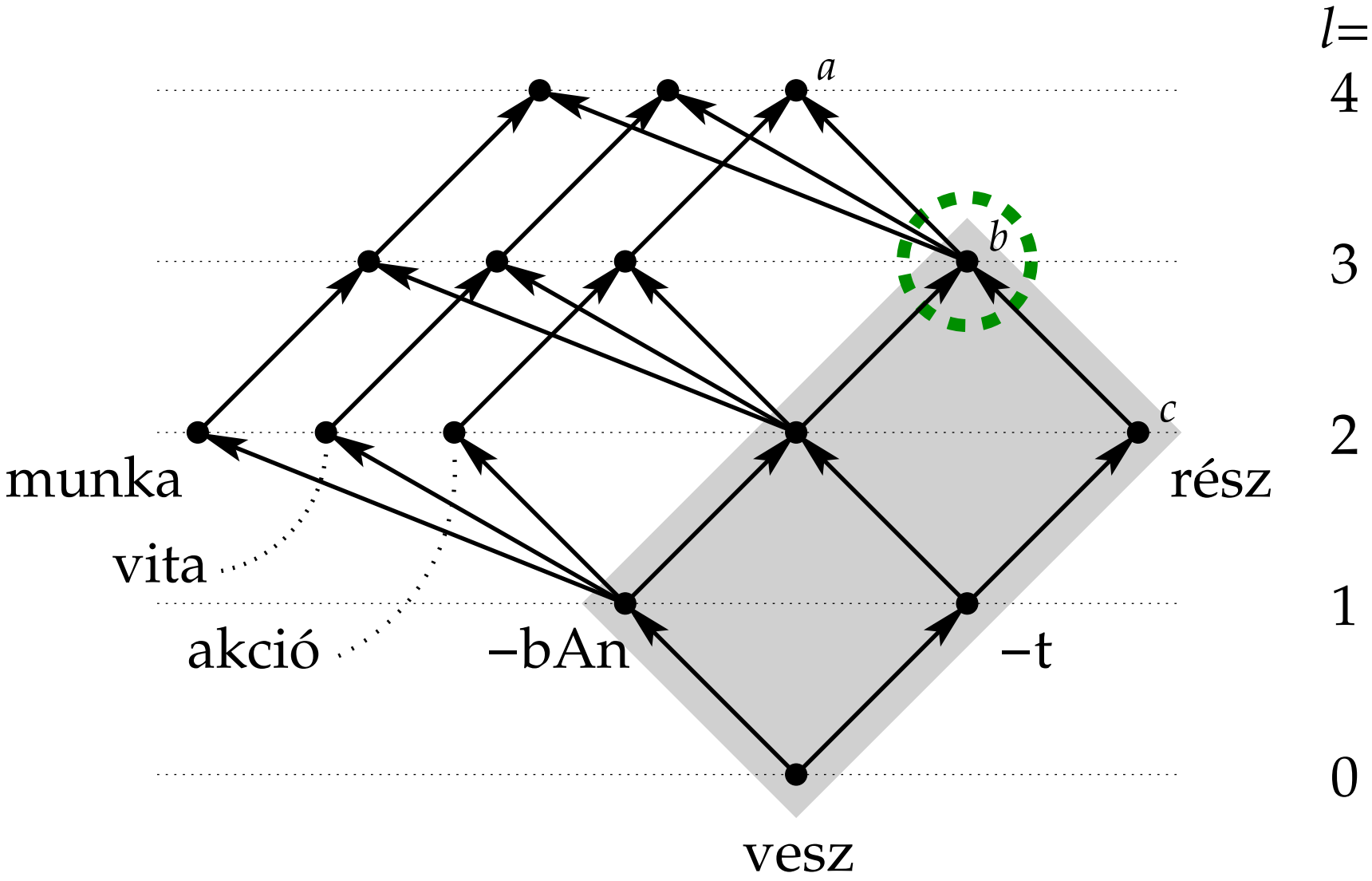

„ugrik és marad” módszer

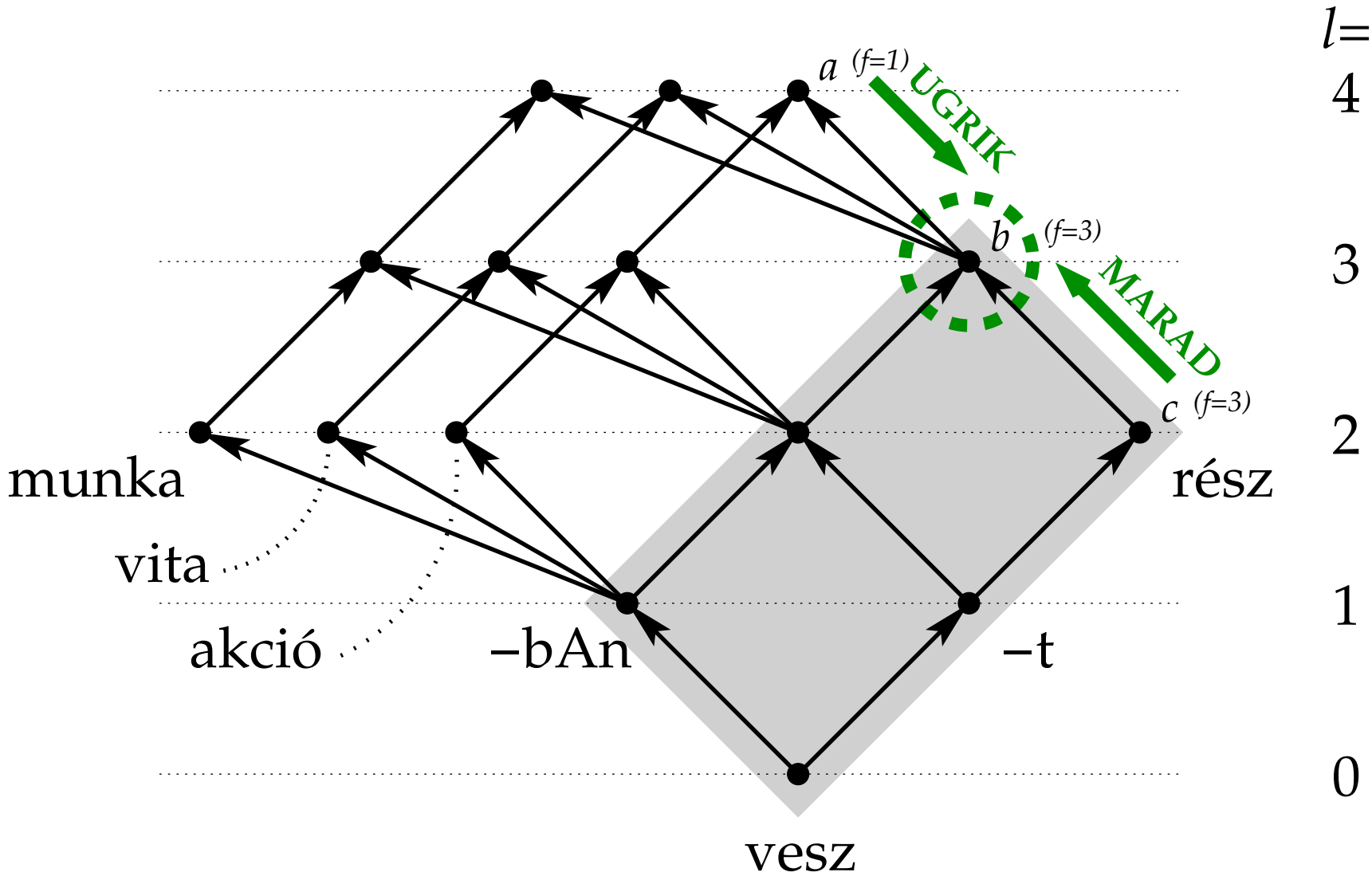

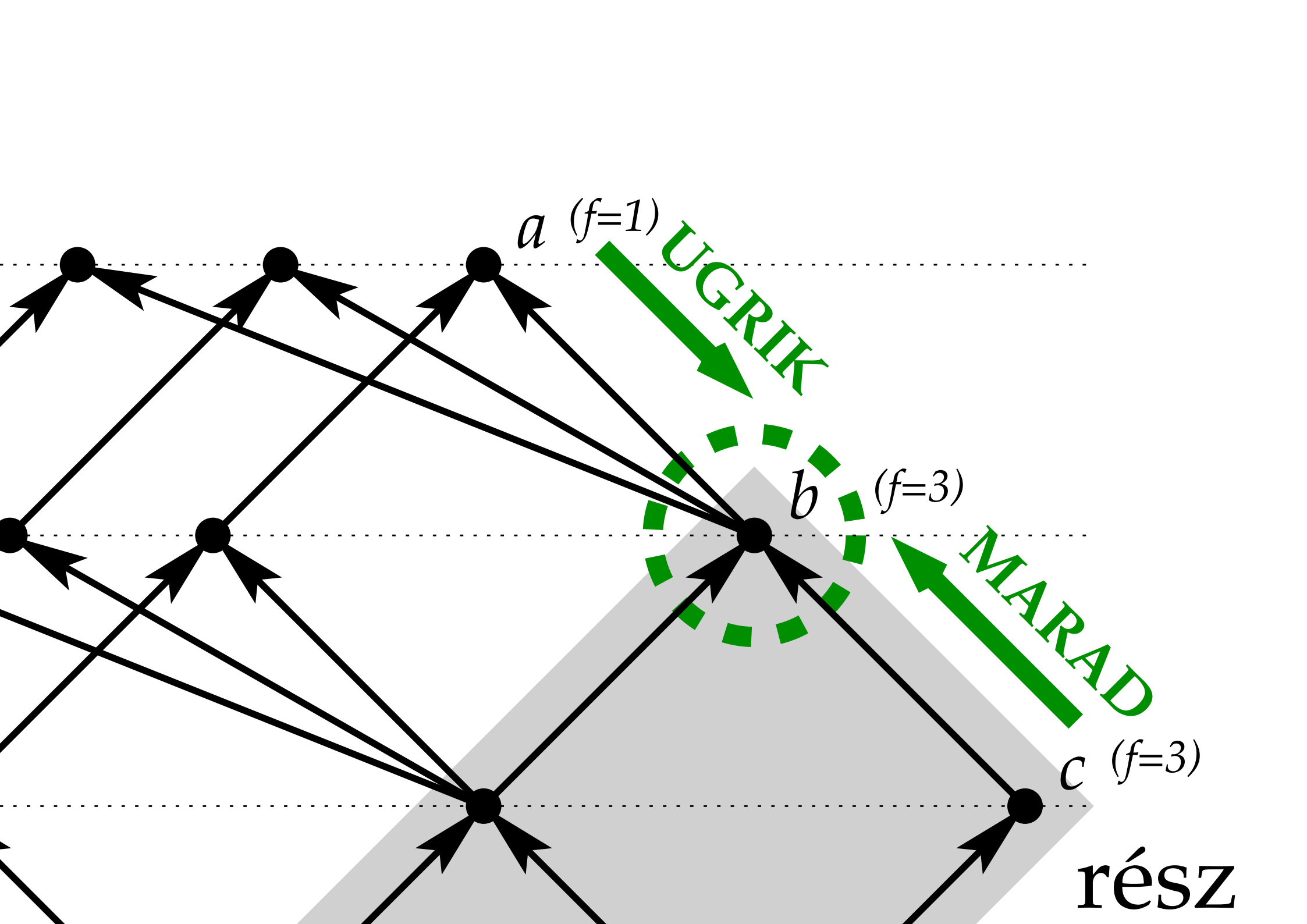
a
(f=1)
UGRIK
b
(f=3)
MARAD
c
(f=3)
rész

cél

(1) a módszer tetszőleges nyelvre alkalmazható?

(2) a módszer alkalmazásához szükséges adatok
függőségileg elemzett korpuszból könnyen származtathatók?

nyersanyag: UD korpuszok

cseh, német, angol, finn, magyar, holland, norvég, török, wolof

a munka legnagyobbrészt: a korpuszok előfeldolgozása volt

feladat:
az igék, valamint az ige közvetlen bővítményeit képviselő helyek és kitöltők meghatározása

tagmondat? → minden egyes igei alak gyökér
*'He didn't think he **needed** to **know** anything about South Asia.'*

UD korpuszok: helyek kinyerése

megfelelő UD relációkkal:
`nsubj`, `obj`, `iobj`, `obl`, `case` `xcomp`;
valamint: `Case` feature

plusz: `Acc=in` ← „*in* + tárgyeset”

gond:

német ‘*am*’ → egyedi szabályok

angol ‘*to*’ / holland ‘*te*’ / wolof ‘*ci*’: `PART` + `mark` → önálló szófaj?

UD korpuszok: kitöltők kinyerése

közvetlen dependens kisbetűsített lemmája

névmástörlés, kivéve:
‘*maga*’ (`Reflex=Yes`), ‘*egymás*’ (`PronType=Rcp`)

gond:

német ‘*sich*’ – másképp jelölve → egyedi módon

cseh ‘*navzájem*’, német ‘*einander*’, török ‘*birbiri*’
– más más kódolás → egyedi módon

‘*aufeinander*’ (!) ↔ ‘*each other*’ (!)

UD korpuszok: igék kinyerése

igekötő hozzákapcsolása: igekötő + ige → *'upbreak'*

gond:

`compound:prt` ↔ **magyar** `compound:preverb`

'stir up' `compound:prt` ↔ *'go away'* `advmod`

magyar *'fel+használ'* ↔ **német** *'aufklären'*

UD korpuszok: tanulságok

nagyon hasznos!

nem felelnek meg maradéktalanul annak, hogy
- ugyanazon jelenséget mindig ugyanúgy jelöljünk,
- eltérő jelenséget pedig mindig eltérően jelöljünk

= azaz mindig minden egységesen, ugyanúgy működjön,
amennyire csak lehet, ne kelljen nyelvfüggő lépéseket végezni

tipp: '*to*', '*egymás*' → legyen önálló szófaj!

valójában: formai függőségek → **„funkcionális"** függőségek
= az azonos *funkciójú* elemek és relációk kapnának azonos jelölést
az elvégzett átalakító lépések mind ebbe az irányba hatnak

→ ezek után: futtattuk az eredeti „ugrik és marad" módszert ...

eredmények

#	nyelv	igei szerkezet	magyar megfelelő
1.	cs	**být SUBJ:rozdíl mezi**	(van különbség vmi között)
2.	cs	**investovat do**	(befektet vmibe)
3.	cs	čekat **se**	(várandós)
4.	de	fallen SUBJ:aktie auf	(esik részvény vmire)
5.	de	finden sich SUBJ:info auf	(megtalálható információ vhol)
6.	de	handeln sich um	(arról van szó)
7.	en	**do IOBJ OBJ:favor**	(szívességet tesz vkinek)
8.	en	get in:touch with	(kapcsolatba lép vkivel)
9.	en	make sure	(meggyőződik)
10.	en	take OBJ:care of	(vigyáz vmkire)
11.	fi	ottaa **Ill**:huomio OBJ	(figyelembe vesz vmit)
12.	fi	ottaa **Ill**:käyttö OBJ	(használatba vesz vmit)

eredmények

#	nyelv	igei szerkezet	magyar megfelelő
13.	fi	ottaa Ill:käsi OBJ	(kézbe vesz vmit)
14.	hu	lesz SUBJ:szükség -rA	
15.	hu	tesz lehetővé -t	
16.	nl	zien OBJ:kans **te**	(lát lehetőséget vmit csinálni)
17.	no	få OBJ med:seg	(magával visz vmit)
18.	no	få OBJ:gjennomslag i	(áttörést ér el vmiben)
19.	no	få OBJ **på:seg**	(felvesz vmit (ruhafélét) magára)
20.	no	få **OBJ:tillit**	(visszanyeri az önbizalmát)
21.	no	få OBJ i:løp	(futtat vmit (szoftvert))
22.	no	ha OBJ **på:seg**	(vmi (ruhaféle) van rajta)
23.	wo	am OBJ:kàttan **ci**	(van energiája vmit csinálni)
24.	wo	wax IOBJ OBJ	(mond vkinek vmit)

eredmények

mind jó:

look → look, look good/great, look like
deal → deal with
go → go to (fn), going to (ige), go crazy

szerkezetek kontrasztív megfeleltetése:

cs	mluvit/hovořit	o
de	sprechen	von
en	talk	about
fi	puhua	Ela (-stA)
hu	beszél	Del (-rÓl)
nl	praten	over
no	snakke	om

eredmények

helyek (slot-ok) kontrasztív megfeleltetése:

cs	de	magyar megfelelő
čekat Acc=na	warten Acc=auf	(vár -rA)
Acc=na	**Acc=auf**	
mít Dat=k:dispozice	stehen Dat=zu:Verfügung	(rendelkezésre áll)
patřit Dat=k	gehören Dat=zu	(tartozik vmihez)
Dat=k	**Dat=zu**	

irányok, ötletek, tervek

1. jobb módszer, hibák kiküszöbölése: *'få øye på løve'* $\leftrightarrow$ *'húz ACC közé'*
2. nagy (nem magyar) dep elemzett korpuszra futtatni: DEPCC
3. plusz egy szint: *'fontos szerepet játszik vmi vmiben'*
4. minden root kezelése $\rightarrow$ névszói állítmányok
5. kiértékelés … de hogyan?
6. triplakocka – pl. élő/élettelen
7. klaszterezés – *'eszik ACC:<ÉTEL>'*
8. igeiszerkezet-embedding – *'participate in'* $\sim$ *'take part in'*
9. hely-embedding (slot-embedding):
   *'få **OBJ** på:seg'* $\sim$ *'ha **OBJ** på:seg'*, *'fő **NOM**'* $\sim$ *'főz NOM **ACC**'*

…

összefoglalás

predikátum-argumentum struktúra kell csak
$\rightarrow$ működik a modell is és az algoritmus is

valóban: előállítható elemzett korpuszból a szükséges bemenet

az UD korpuszok feldogozása nem volt trivi
jó lenne: „ugyanazt ugyanúgy, mást máshogy jelölni” :)

valóban: nyelvfüggetlen a modell és a módszer
lexikográfiailag is hasznos valódi igei szerkezeteket kapunk

elérhető:

`github.com/sassbalint/double-cube-jump-and-stay-multilingual`

Köszönöm a figyelmet!

`sass.balint@nytud.hu`